

Sajnos, a budai műhely festői közül névszerint alig ismerünk valakit. Közülök való lehet Franciscus de KASTÉLLO ITHALICO DE MEDIOLANO, aki KÁLMÁNCSEHI prépost lambachi Breviariumát díszítette s valószínűleg az 1489-ben nemesített horvát-dalmát de CASTELLIONO ET DE MEDIOLANO-család tagja volt, aminthogy az élén álló RAGUZAI FÉLIXSzel együtt a budai könyvdiszítóműhelyben még nem egy dalmata származású festő dolgozhatott.

MÁTYÁS király utolsó éveiben a műhelynek egy tiszta milanói stílusban dolgozó mestere is volt, akinek remeke a párisi CASSIANUS-kódex. HOFFMANN Edith finom elemzőképességgel igen meggyőző módon mutatja ki, hogy ez a kódex milanói jellege ellenére csakis Budán készülhetett. Mesterét is sok valószínűséggel sikerült megállapítania s ez JÁNOS madoccai apát volt, akit ULÁSZLÓ király is foglalkoztatott. Utóbbi számadáskönyveiben az apáton kívül még három festő szerepel, akikről azonban egyelőre még nem sikerült megállapítani, hogy egyben miniatörök is voltak.

HOFFMANN Edith nagy gonddal megírt, alapos és sok új megállapítást tartalmazó tanulmányának ismertetését szerzőnk zárósoraival fejezhetjük be a legcélszerűbben:

«MÁTYÁS korában s az utána következő időkben Budán tényleg volt miniatorműhely. Kutatásaink eredményei azonban további megállapításokra is feljogosítanak. Ez a műhely, bár tagjai nagyrészt külföldiek voltak s motívumait sűrűn merítette külföldi alkotásokból, végeredményként mégis eredeti, sehol egyebütt fel nem található s általános hatásában könnyen felismerhető stílust fejlesztett: a könyvdiszítésnek ezt a jellegzetes modorát teljes joggal magyarnak mondhatjuk.» DIVALD KORNÉL.

Isoz Kálmán: *Buda és Pest zenei művelődése.* (1686—1873.) I. kötet. (A 18-ik század.) Kiadja a Magyar Népszínházi Bizottmány. Budapest, 1926. Budapest Székesfőváros házinyomdája. 8 r. IV, 227 (1) l.

Tartalomban és kiállításban egyaránt magas színvonalú könyv Isoz Kálmánnak a magyar főváros zenei művelődését tárgyaló munkája, melynek most megjelent első kötete a pesti és budai zenei művelődésnek 18. századi képét festi meg nagy apparátussal, töretlen úton járva és mégis mindig érdekesen és színesen. Ehelyütt nem bocsátkozhatunk a könyv érdemleges méltatásába. De szemlénk keretébe tartozik mindenekelőtt a budai és pesti hangjegykiadás és hangjegykereskedelemlről

írott fejezete folytán, amely eddig teljesen ismeretlen adatokkal gyarapítja idevágó tudásunkat.

Ebben az időben a kóták túlnyomó többsége írott, a hangjegynyomás technikája kezdetleges s általában egysoros nyomásokra szorítkozik. A nyomtatott hangjegy importárú s csak később metszik itthon is. A másolók nagyrészt zenészek, de akadnak hivatásos hangjegymásolók is, noha ez nem lehetett a legrőzsásabb kenyérkereset; egy ivért 4—6 krajcárt fizettek. Az első ismert pesti hangjegykiadó a WEINGAND és KÖPF budai és pesti könyvkereskedő cég volt. Gazdag könyvraktárában hely jutott a zenei műveknek is. A raktárán lévő zene-művekről külön katalógust adott ki, amely azonban elveszett. De két fennmaradt könyvjegyzékében felsorolt egyéb gazdag könyvanyag megerősíti azt a feltevést, hogy kora java zenei termékét tartotta raktáron. Legfőbb érdeme azonban a helybeli zeneszerzők műveinek kiadása; így BENGRAF József pesti regenschori műveiből 1784-ben négy füzetet jelentetett meg. KÖPF halálával a cég nem foglalkozik többé hangjegykiadással és szerepét LIEDEMANN János Sámuel veszi át. «A szép magyar nőhöz» címzett boltjában hangjegyeken kívül sok mindent árúsított, mint selymet, piperecikket. Ő adta ki BENGRAF *Kirchenlied*-jének szólamait s árúsította BENGRAF-nak a bécsi Artaria-cég kiadásában megjelent *12 magyar táncok klavicembalóra való* című munkáját. A sokszorosítók közül kivált MAYER Ágost pesti rézmetsző gondos munkájával és izléses címlapjaival. Ő készítette BENGRAF *XII. Lieder*-jeinek WEINGAND és KÖPF-nél megjelent kiadásához a címlapot. A részecskékből összerakható típusokkal szedett hangjegynyomást az Egyetemi Nyomda gyakorolta. Az itt készített művek közül kiemelendők RIEGLER Frantz Paul *Anleitung zum Gesange und das Klavier oder die Orgel zu spielen* és GÁTI István *A kótából való klavirozás mestersége* c. művek. A nagyobb könyvkereskedők és díszműárosok mind foglalkoztak hangjegyarúsítással, az országos vásárokon idegen könyvkereskedők is kereskednek bódéikban hangjegyekkel. 1806-ban a bécsi *Industrie Comptoir* fiókot nyit Pesten s fellendíti a hangjegyperkedelmet.

Külön kiemelendő Isoz könyvének értékes képanyaga, mely a Nemzeti Múzeum könyvtára zenei gyűjteményének gazdag anyagából s az ott szétszórta található becses színészettörténeti emlékekből ad izelítőt. Pesti és budai magyar és német zsebkönyvek fejlécei és záródíszei, pesti és budai kiadású hangjegyek, színházi zsebkönyvek és szövegkönyvek címlapjainak hasonmásai értékes szemelvények a 18. szá-

zad pesti és budai nyomdászatának munkájából; legszebb diszei a könyvnek az ERDŐDY-féle operatársulat zsebkönyvéből vett színész-silhouettek, amelyek először ismertetik ennek a gyönyörű kiadványnak művészi képanyagát.

PUKÁNSZKYNE KÁDÁR JOLÁN.

Haebler, Konrad: *Handbuch der Inkunabelkunde.* Leipzig, 1925. K. W. Hiersemann. (4 lev. + 187 l.)

Az ősnymotványkutatás lényegét és módszertanát aligha írhatta volna meg ma szakavatottabb kéz, mint a HAEBLERÉ. Valóságos könyvtárt tesz ki már az a sok monografia, amit évek hosszú során át erről a kérdéstről feldolgozott s amelyek nélkülözhetetlen segédeszközei a XV. század bibliografusainak. A kérdés bonyolultságát jól ismerve, HAEBLER maga sem mert korábban vállalkozni az első összefoglaló ősnymotványtan megírására, annyi bizonytalanságot látott még a különböző felfogásokban; csak miután MILKAU az idevágó előadásait már gyorsírással lejegyeztette s azok kéziratban kezdtek elterjedni, dolgozta fel a tárgyat végleges alakban.

HAEBLER az ősnymotványtant nem számítja önálló feladatkörnek, csak a könyvtudomány egyik részének, jóllehet a bibliografia általános szabályaitól sokban eltérő különleges módszerekre támaszkodik. Az ősnymotványok jelentőségét főképen abban látja, hogy a nyomdászat bölcsőkorából származó könyveken, melyeket a könyvnyomtató még egészen egyéni módon állított elő, ma is igen jól felismerhetők és végigkísérhetők a mai könyv fogalmának és külső jellegének lassú kialakulása és fejlődéstörténete, mindazokkal a sajátosságokkal, amelyek az Európaszerte egymástól eltérő módon szétágazott új eljárást megkülönböztetik. Csak ennek az időnek lejártával válik a könyvnyomtatás minden országban más és más jelleggel tulajdonképeni mesterséggé.

A könyvnyomtatás eme bölcsőkorát nem egyforma időponttal zárják le a szaktudósok. 1480, 1499, 1500, a XVI. század első évtizedei (de legkésőbb 1550, mint a könyvnyomtatás feltalálásának első száz esztendeje) azok az évek, melyekkel a korszakot befejezettnek látják. Kétségtelenül nehéz is egy ilyen általános érvényű korszakjelölő évszámot megállapítani, mert ha a német könyvtermelésben bizonyos megalkuvással némileg korhatárt jelent is a XV. század vége, amennyiben 1501-től 1517-ig meglehetősen terméketlen évek következnek, Olaszországban azonban (nevezetesen Velencében) inkább az 1480, Franciaországban (Párisban) az 1495. évek, tehát már korábbi időpont zárja